

Dorota Moroń

Uniwersytet Wrocławski

Studenci niepełnosprawni na publicznych i niepublicznych uczelniach wyższych

Słowa kluczowe: osoby niepełnosprawne, studia wyższe, uczelnie publiczne, uczelnie niepubliczne

Wprowadzenie

Dostęp osób niepełnosprawnych do studiów wyższych powiązany jest ściśle ze stwarzaniem im pełnych możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, a co za tym idzie wdrażaniem zasad niedyskryminacji i równego traktowania. Przepisy te obecne są w prawnym porządku Unii Europejskiej¹, jak i w przepisach krajowych. Konstytucja RP stanowi, że wszyscy obywatele są równi wobec prawa i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Dodatkowo nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Zasada ta rozciąga się również na sferę szkolnictwa wyższego. Konstytucyjne prawo do nauki jest współcześnie, w dobie gospodarki opartej na wiedzy, jednym z podstawowych praw jednostki, postrzeganym zarówno jako dobro i wartość indywidualna, jak i dobro społeczne, dlatego każda jednostka, w tym niepełnosprawna, powinna mieć gwarancję równych szans podjęcia kształcenia².

Wyższe wykształcenie staje się współcześnie niemalże wymogiem wstępnym sukcesu na rynku pracy. W wypadku osób niepełnosprawnych z pewnością brak wykształcenia jest dodatkową, znaczącą determinantą zmniejszającą szanse na zatrudnienie. Prawne podstawy kreują możliwości uczestnictwa niepełnosprawnych w systemie edukacji, jednakże w praktyce zdiagnozować można wiele barier utrudniających tym osobom dostęp do studiów wyższych. Chodzi o ograniczenia wynikające zarówno z niepełnosprawno-

¹ Zob. A. Szewczyk-Zawada, *Zakaz dyskryminacji w sferze szkolnictwa wyższego w polskim systemie prawnym. Uwagi na tle przepisów prawa UE*, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo — aktualne problemy*, red. J. Pakuła, „Dom Organizatora”, Toruń 2012, s. 11–12.

² *Ibidem*, s. 14–15.

ści, które w procesie kształcenia wymagają kompensacji, jak i z barier zewnętrznych: architektonicznych, ekonomicznych i społecznych.

Celem artykułu jest analiza dostępu do studiów osób niepełnosprawnych, w szczególności z perspektywy wielosektorowości, a więc funkcjonowania na rynku edukacyjnym szkół publicznych i niepublicznych. Stawiam w tym zakresie dwa pytania badawcze: pierwsze o udział osób niepełnosprawnych w kształceniu wyższym, drugie — o wybór publicznych lub niepublicznych uczelni wyższych. To ostatnie jest pytaniem o to, czy studentów niepełnosprawnych, będących najczęściej w mniej korzystnej sytuacji ekonomicznej niż pełnosprawni, przyciągają tylko nieodpłatne studia dzienne na uczelniach publicznych, a szkoły niepubliczne oraz inne tryby studiowania przez sam fakt konieczności wnoszenia czesnego są mniej atrakcyjne dla niepełnosprawnych.

Empiryczną podstawę analiz stanowią dane Głównego Urzędu Statystycznego³ oraz wyniki badania Fundacji Instytutu Rozwoju Regionalnego *Dostępność polskich wyższych uczelni dla osób niepełnosprawnych*, które pochodzą wprawdzie z 2007 roku, ale są jedynymi dotychczas przeprowadzonymi, które uwzględniają podział uczelni na publiczne i niepubliczne. Wykorzystanie tych badań poparte jest świadomością, że problematyka dostępu niepełnosprawnych do edukacji wyższej jest nowa, a prawne gwarancje wsparcia niepełnosprawnych, które wywołują również konieczność działań praktycznych, wprowadzone zostały w 2005 i 2011 roku. W analizie wykorzystane zostały przede wszystkim metoda statystyczna oraz analiza instytucjonalno-prawna.

Prawne i ekonomiczne wsparcie studentów niepełnosprawnych

Dobre prawo powinno pomagać tym, którym okoliczności życiowe znacząco ograniczają szanse edukacyjne. Taką kategorię stanowią osoby niepełnosprawne. Aktualne Prawo o szkolnictwie wyższym i rozporządzenia wykonawcze zawierają katalog zapisów, które budują system pomocy osobom niepełnosprawnym. Należą do nich następujące regulacje:

1. Zadaniem uczelni jest „stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych”⁴;
2. Uczelnie uzyskały prawo do otrzymywania dotacji na „zadania związane ze stwarzaniem studentom i doktorantom, będącym osobami niepełnosprawnymi, warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia”⁵;
3. Regulamin studiów musi określić sposób dostosowania organizacji i właściwej realizacji procesu dydaktycznego do szczególnych potrzeb studentów będących osobami niepełnosprawnymi, w tym dostosowania warunków odbywania studiów do rodzaju niepełnosprawności. Potrzeby niepełnosprawnych kandydatów na studia muszą rów-

³ Należy w tym zakresie wskazać na deficyt aktualnych danych statystycznych. W Wypadku analizy osób niepełnosprawnych oraz niepełnosprawnych studentów często najnowsze dostępne dane pochodzą z lat 2009–2010.

⁴ Art. 13, ust. 1 pkt 9 Ustawy z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 2012 nr 572 poz. 742, tekst ujednolicony.

⁵ Art. 94 ust. 1 pkt 11 i ust 4a Ustawy z 27 lipca 2005 r. Prawo...

niez uwzględniać warunki i tryb rekrutacji w wypadku przeprowadzania egzaminów wstępnych⁶;

4. Stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych⁷.

Specjalne stypendium dla osób niepełnosprawnych funkcjonuje jako forma pomocy materialnej od roku 1997, ale wówczas korzystać mogli z niej wyłącznie studenci studiów dziennych na uczelniach publicznych. W 2005 roku rozciągnięto prawo do stypendium na wszystkich studentów, niezależnie od rodzaju szkoły wyższej i formy kształcenia. Wysokość stypendium określają uczelnie, a zależy ona od stopnia niepełnosprawności (sporadycznie również wysokości dochodu w rodzinie). Z wywiadu przeprowadzonego wśród wrocławskich uczelni wynika, że jego stawki wahały się w roku akademickim 2012/2013 w przedziale od 100 do 550 zł. W roku 2011/2012 średnio na jednego studenta na stypendia dla niepełnosprawnych szkoły wyższe wydały 2403 zł rocznie⁸. Dodatkowo studenci mogą łączyć stypendium dla niepełnosprawnych z innymi formami pomocy materialnej, np. stypendiami socjalnymi, zapomogami czy stypendiami naukowymi dla najlepszych studentów. Wsparcia studiującym niepełnosprawnym udziela także PFRON, w ramach programu „Student II”, a wcześniej „Student I”, zainaugurowanego w roku 2002. W ramach programu można było otrzymać dofinansowanie m.in. na pokrycie kosztów czesnego, dojazdów, zakwaterowania, dostępu do Internetu, zakupu przedmiotów umożliwiających naukę⁹. PFRON prowadził również inne programy pomagające zdobyć wykształcenie, np. „Pegaz”, „Pitagoras” czy „Komputer dla Homera”¹⁰. Aktualnie osoby kształcące się na poziomie wyższym mogą ubiegać się o wsparcie w ramach pilotażowego programu „Aktywny samorząd”¹¹. Dodatkowym źródłem pomocy finansowej są inne instytucje i organizacje, które — choć nie jest to ich obowiązkiem — wspierają edukację niepełnosprawnych. Chodzi tu o samorząd terytorialny oraz organizacje pozarządowe, szczególnie fundacje.

Uczelnie, a także trzeci sektor wspierają studentów niepełnosprawnych nie tylko finansowo, przekazując stypendia czy środki finansowe na konkretne cele, ale również usługowo. Przede wszystkim chodzi tu o wsparcie w postaci: pomocy asystenta czy tłumacza języka migowego, organizacji dojazdów na uczelnię i przemieszczania się na terenie uczelni, zajęć sportowych usprawniających, specjalnie dostosowanych dla niepełnosprawnych lektoratów języka obcego, specjalnie przystosowanego sprzętu kompu-

⁶ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 19 lipca 2011 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach, Dz.U. 2011 nr 160 poz. 958.

⁷ Art. 173 ust. 1 i art. 199 ust. 1 Ustawy z 27 lipca 2005 r. Prawo...

⁸ *Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r.*, GUS, Warszawa 2012, s. 364.

⁹ *Student II*, http://www.pfron.org.pl/portal/pl/81/82/Student_II.html (dostęp: 9.11.2012).

¹⁰ Zob. M. Garbat, *Programy celowe PFRON szansą osób niepełnosprawnych na zdobycie wykształcenia*, [w:] *Osoba niepełnosprawna w społeczności akademickiej*, red. H. Ochoczenko, G. Miłkowska, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005, s. 167–179; O. Kowalczyk, K. Gilga, Ł. Jurek, *Aktywność społeczna i poziom życia osób niepełnosprawnych na Dolnym Śląsku*, Wydawnictwo Indygo Zahir Media, Wrocław 2012, s. 38–41.

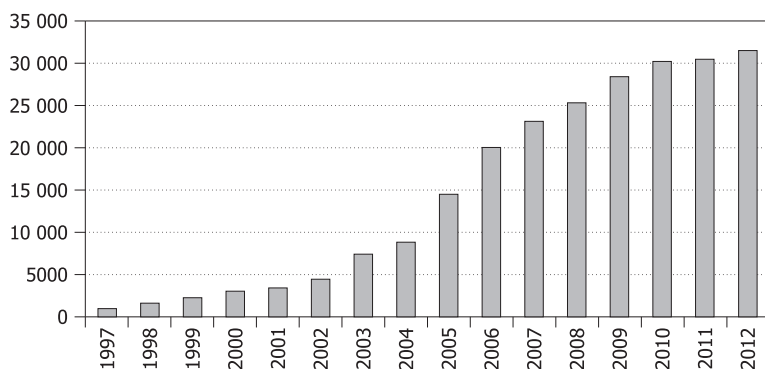
¹¹ Aktywny samorząd, <http://www.pfron.org.pl/pl/programy-i-zadania-pfr/aktywny-samorzad/1644.dok.html> (dostęp: 1.09.2014).

terowego czy wyjazdów na obozy szkoleniowo-integracyjne. Ważna jest też — oferowana coraz częściej — możliwość skorzystania ze wsparcia psychologa.

Prawne i ekonomiczne wsparcie osób niepełnosprawnych z pewnością jest zachętą do podejmowania studiów wyższych. Dzięki rozwojowi różnych form wsparcia i przezwyciężaniu barier nauka staje się dla niepełnosprawnych coraz bardziej dostępna, co nie oznacza, że barier już nie ma.

Osoby niepełnosprawne na wyższych uczelniach

Statystyka publiczna Głównego Urzędu Statystycznego odnotowuje niepełnosprawnych studentów dopiero od 1997 roku. Nie oznacza to, że wcześniej osoby niepełnosprawne nie były obecne na polskich uczelniach, jednakże ich liczba — 828 w roku 1997 — świadczy o tym, że niepełnosprawni studiowali niezwykle rzadko¹². O ile wzrost ogólnej liczby studentów rozpoczął się już od początku lat 90., w odniesieniu do niepełnosprawnych miało to miejsce dopiero od początku XXI wieku, jednakże dynamika tego procesu jest znacząco większa. W roku 2005 liczba studiujących niepełnosprawnych sięgnęła już prawie 15 tys., w 2012 roku zaś ponad 30 tys. (ryc. 1).

Ryc. 1. Studenci niepełnosprawni na wyższych uczelniach w latach 1997–2012

Źródło: *Szkoły wyższe i ich finanse w 1997 r.*, GUS, Warszawa 1998, s. 374, 384, 386; *Szkoły wyższe i ich finanse w 1998 r.*, GUS, Warszawa 1999, s. 315, 331, 333; *Szkoły wyższe i ich finanse w 1999 r.*, GUS, Warszawa 2000, s. 285, 291–292; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2000 r.*, GUS, Warszawa 2001, s. 375, 403, 406; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2001 r.*, GUS, Warszawa 2002, s. 487, 515, 518; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2002 r.*, GUS, Warszawa 2003, s. 531, 573, 577; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2003 r.*, GUS, Warszawa 2004, s. 186; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2004 r.*, GUS, Warszawa 2005, s. 198; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2005 r.*, GUS, Warszawa 2006, s. 214; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 r.*, GUS, Warszawa 2007, s. 213; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r.*, GUS, Warszawa 2008, s. 195; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009, s. 257; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.*, GUS, Warszawa 2010, s. 267; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r.*, GUS, Warszawa 2011, s. 278; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r.*, GUS, Warszawa 2012, s. 283; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2013, s. 155.

¹² Zob. H. Bartyzel-Lechforowicz, *Wybrane aspekty integracji społecznej osób niepełnosprawnych*, [w:] *Między integracją a wykluczeniem. Wybrane problemy edukacji akademickiej osób niepełnosprawnych*, red. M. Struck-Peregonczyk, A. Rozmus, Wydawnictwo Konsorcjum Akademickie, Rzeszów 2011, s. 47.

Czy ponad 30 tys. studiujących niepełnosprawnych to dużo? Wzrost liczby studentów z niepełnosprawnością może wydać się imponujący, zwłaszcza w kontekście wcześniejszych wskazań. Nadal jednak odsetka studiujących niepełnosprawnych nie sposób porównywać z udziałem studiujących wśród ogółu ludności. W 2002 roku udział studentów ogółem w kategorii osób w wieku 20–29 lat wynosił 28%, w roku 2009 27%. Dla niepełnosprawnych było to odpowiednio 3 i 13%. W roku 2011 wyższe wykształcenie miało 22,2% osób w wieku produkcyjnym, wśród niepełnosprawnych odsetek ten wynosił 9,4%. Widać więc, że choć liczba niepełnosprawnych na studiach rośnie, dystans między w pełni sprawnymi i niesprawnymi nadal jest znaczący.

Przy okazji tej analizy warto zadać ważne pytanie — mianowicie, czy wszystkie osoby niepełnosprawne są potencjalnie zdolne do podjęcia studiów wyższych? Chodzi tu przede wszystkim o zdolności intelektualne oraz zakres niesprawności, która musi być w jakiś sposób skompensowana. Okazuje się, że zaledwie 4% osób niepełnosprawnych ma upośledzenie umysłowe, 28% zaś posiada orzeczony znaczny stopień niepełnosprawności¹³. Należy jednak pamiętać, że nawet znaczny stopień niepełnosprawności nie musi być przeszkodą w podjęciu studiów wyższych. Niesprawności są bardzo różne, jedne wymagają znaczącej kompensacji, inne nie stanowią przeszkody w edukacji. Większość niepełnosprawnych jest więc zdolna do studiowania przy odpowiednim skompensowaniu ich ograniczeń.

Publiczne czy niepubliczne?

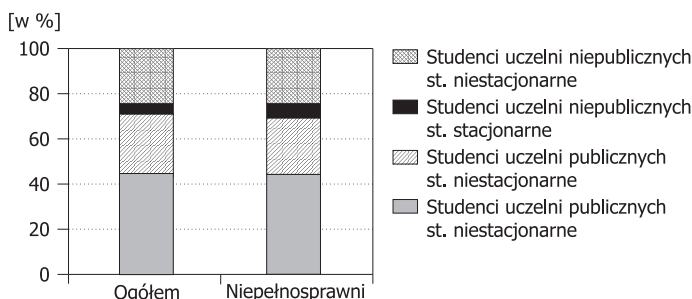
Studenci studiują na uczelniach zarówno publicznych, jak i niepublicznych, w trybie stacjonarnym oraz niestacjonarnym. Pamiętać należy, że wyłącznie studia stacjonarne na uczelniach publicznych są nieodpłatne, natomiast ze wsparcia o charakterze stypendialnym studenci mogą korzystać niezależnie od rodzaju szkoły i trybu studiowania.

Choć liczebnie w Polsce dominują szkoły niepubliczne, więcej studentów kształci się w szkołach publicznych — łącznie 73%, w tym na studiach stacjonarnych 53%¹⁴ (ryc. 2). Pojawia się pytanie: czy tendencje te w wypadku studentów niepełnosprawnych są podobne czy odmienne.

Liczbę studentów niepełnosprawnych w szkołach publicznych i niepublicznych statystyka uwzględnia wyłącznie dla lat 2006–2010, więc możliwości analizy zmian w czasie są tu znacząco ograniczone. Dostępne dane wskazują, że struktura studiujących według rodzajów szkół i form kształcenia, w wypadku studentów ogółem oraz niepełnosprawnych, jest bardzo podobna. W 2010 roku na studiach stacjonarnych na uczelniach publicznych studiowało dokładnie tyle samo, po 46%, studentów (ryc. 2). Pamiętać należy, że jest to jedyna forma studiów, która nie wymaga opłacania czesnego. Największa różnica — 4% — dotyczyła studiów stacjonarnych na uczelniach niepublicznych, gdzie nieco częściej studiowali niepełnosprawni.

¹³ Odsetek osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności dotyczy osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności ze wskazanym stopniem niepełnosprawności. *Stan zdrowia. Dane na podstawie badania stanu zdrowia ludności*, <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosci-w-liczbach-/stan-zdrowia/dane-na-podstawie-badania-stanu-/> (dostęp: 9.11.2012).

¹⁴ *Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2013, s. 56.

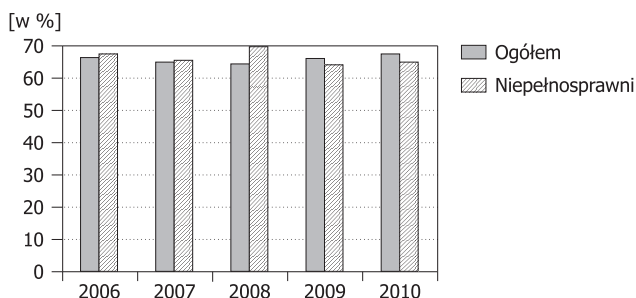

Ryc. 2. Studenci ogółem i niepełnosprawni według rodzaju szkoły i form kształcenia w 2010 roku

Źródło: *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r.*..., s. 55, 278.

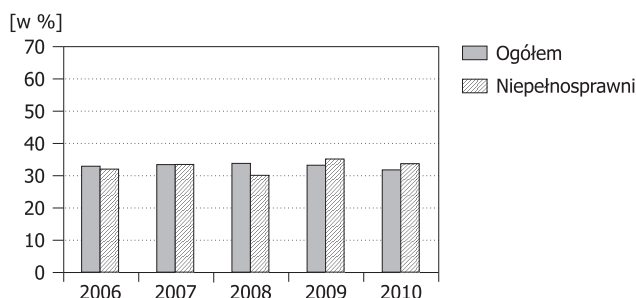
Analizując zmianę liczby studentów w latach 2006–2010, wskazać należy, że w odniesieniu do szkół publicznych odsetek studiujących niepełnosprawnych nieznacznie zmalał, szczególnie w porównaniu z rokiem 2008, kiedy to 70% niepełnosprawnych studiowało na uczelniach publicznych. Aktualnie udział studiujących na uczelniach publicznych wśród niepełnosprawnych jest nieznacznie mniejszy niż wśród studentów ogółem (ryc. 3.).

Na uczelniach niepublicznych studiuje zdecydowanie mniej osób niepełnosprawnych niż na uczelniach publicznych (ryc. 4). Wpisuje się to w ogólny trend, zgodnie z którym około jednej trzeciej studentów kształci się na uczelniach niepublicznych.

Ryc. 3. Studenci ogółem i niepełnosprawni na uczelniach publicznych w latach 2006–2010

Źródło: *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 r.*..., s. 213–222; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r.*..., s. 195–197; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r.*..., s. 257–259; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.*..., s. 267–269; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r.*..., s. 278–280.

Ryc. 4. Studenci ogółem i niepełnosprawni na uczelniach niepublicznych w latach 2006–2010

Źródło: Zob. dla ryc. 3.

Przedstawione dane wskazują, że sektor zarówno publiczny, jak i niepubliczny przyciąga na studia osoby niepełnosprawne. Udział niepełnosprawnych studentów na obu rodzajach uczelni nie odbiega od struktury studentów ogółem. Z tego faktu wynika, że szkoły publiczne i niepubliczne mogą być — z perspektywy niepełnosprawnych — atrakcyjne i oferować im możliwości kształcenia.

Analizując badanie dotyczące dostępności uczelni wyższych dla osób niepełnosprawnych, przeprowadzone z inicjatywy Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego, można postawić tezę, że lepiej przygotowane na przyjęcie studentów niepełnosprawnych są uczelnie publiczne (tabela 1). Ponad połowa uczelni publicznych i niemalże połowa niepublicznych miała w swojej strukturze wyodrębnione stanowisko osoby odpowiedzialnej za kontakt z osobami niepełnosprawnymi. W wypadku uczelni publicznych najczęściej był to pełnomocnik rektora bądź centrum (biuro) ds. niepełnosprawnych. W wypadku uczelni niepublicznych najczęściej był to sam przedstawiciel najwyższych władz uczelni (rektor, prorektor, ewentualnie asystent rektora) lub specjalny pracownik, ale bez wyodrębnionej funkcji. Wydaje się, że wynika to z faktu, że niepubliczne uczelnie są mniejsze, dlatego nie ma potrzeby tworzenia tam specjalnych komórek ds. niepełnosprawnych. Obecność w statucie uczelni zapisów regulujących sytuację niepełnosprawnych deklarowało 27,1% uczelni publicznych i 12,5% niepublicznych. Oczywiście sam fakt zapisania w statucie deklaracji co do wsparcia osób niesprawnych nie oznacza priorytetowego ich traktowania bądź wprowadzania udogodnień ponad te, które określone są ustawowo, ale świadczy o zwróceniu uwagi na fakt podejmowania studiów przez osoby niepełnosprawne. 2,1% uczelni publicznych deklarowało ułatwienia w rekrutacji dla osób niepełnosprawnych, z kolei 0,5% uczelni niepublicznych — ulgi w opłatach. W związku z tym, że warunkiem wstępu na większość kierunków jest dziś wynik egzaminu maturalnego, ułatwienia podczas rekrutacji nie są tak istotne, natomiast szkoda, że tak mała liczba szkół stosuje ulgi w opłatach.

Możliwość studiowania przez osoby z poważną dysfunkcją wzroku na wszystkich kierunkach znacząco częściej deklarowały uczelnie niepubliczne. Podobna była liczba uczelni, które deklarowały możliwość studiowania na wszystkich bądź niektórych kierunkach. Wydaje się, że częstsza dostępność wszystkich kierunków na uczelniach niepublicznych wynika z oferty tych szkół, prowadzących studia na kierunkach ekonomicznych, społecznych i humanistycznych. Tu zwykle ograniczenia wobec niepełnosprawnych są najmniejsze, w odróżnieniu od kierunków technicznych, przyrodniczych czy medycznych.

Istotne jest wsparcie, jakie uczelnie zapewniają studiującym osobom. Na uczelniach publicznych znacznie częściej mogły one korzystać z pomocy asystenta osoby niepełnosprawnej. Inne wspomagające rozwiązania, obecne na obu typach uczelni, ale częstsze na uczelniach publicznych, to: materiały w postaci elektronicznej, przystosowane komputery i odpowiednio wyposażone biblioteki¹⁵. Jednak na co trzeciej uczelni nie było wspomagających rozwiązań technicznych dla osób niepełnosprawnych. Uczelnie wciąż nie są więc przygotowane na przyjmowanie studentów niepełnosprawnych. Dodatkowo, wśród ankietowanych osób, zaj-

¹⁵ *Dostępność polskich wyższych uczelni dla osób niepełnosprawnych*, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Marketingowych i Społecznych VRG Strategia, Kraków 2007, s. 21, http://firr.org.pl/uploads/PUB/FIRR_Dostepnosc_polskich_wyzszych_uczelni.pdf (dostęp: 1.11.2012).

mujących się na uczelniach osobami niepełnosprawnymi, brakowało pomysłów i propozycji rozwiązań poprawiających sytuację osób niepełnosprawnych. Dotyczyło to znacznie częściej uczelni niepublicznych. Jeśli pracujący z niesprawnymi nie mają wizji działań na ich rzecz, to trudno oczekiwać znaczącej poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych.

Tabela 1. Dostępność wyższych uczelni dla osób niepełnosprawnych

Wskaźniki dostępności wyższych uczelni dla osób niepełnosprawnych	Uczelnie publiczne	Uczelnie niepubliczne
Na uczelni funkcjonuje pełnomocnik rektora lub inna osoba wyznaczona do kontaktu z niepełnosprawnymi kandydatami na studentów.	51,8%	46,0%
Osoba wyznaczona do kontaktu z niepełnosprawnymi kandydatami na studentów to:		
— prorektor, rektor, asystent rektora	8,9%	14,3%
— pełnomocnik rektora, biuro, centrum ds. osób (studentów) niepełnosprawnych	30,4%	3,8%
— specjalny pracownik do tego wyznaczony (bez podania funkcji).	5,4%	12,1%
W statucie uczelni są zapisy prawne regulujące sytuację studentów niepełnosprawnych.	27,1%	12,5%
Ułatwienia w rekrutacji dla osób niepełnosprawnych.	2,1%	0,0%
Niższe opłaty dla osób niepełnosprawnych.	0%	0,5%
Możliwość studiowania przez osoby z poważną dysfunkcją wzroku:		
— na wszystkich kierunkach	27,1%	52,7%
— na niektórych kierunkach.	39,6%	17,9%
Możliwość korzystania z pomocy asystenta dla osoby niepełnosprawnej.	23,4%	11,0%
Brak wspomagających rozwiązań technicznych dla osób niepełnosprawnych.	34,0%	38,5%
Brak propozycji rozwiązań poprawiających sytuację osób niepełnosprawnych ze strony osób zajmujących się na uczelni niepełnosprawnymi.	38,5%	59,2%

Źródło: *Dostępność polskich wyższych uczelni dla osób niepełnosprawnych*, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Marketingowych i Społecznych VRG Strategia, Kraków 2007, s. 10–11, 15, 20–21, http://firr.org.pl/uploads/PUB/FIRR_Dostepnosc_polskich_wyzszych_uczelni.pdf (dostęp: 1.11.2012).

Podkreślić należy, że sytuacja w zakresie wsparcia niepełnosprawnych systematycznie się poprawia: coraz częściej uczelnie oferują niesprawnym studentom szerszą — niż tylko stypendium — pomoc. O ile wcześniej takie działania warunkowane były z jednej strony dobrą wolą decydentów na poszczególnych uczelniach i ich świadomością co do potrzeb niepełnosprawnych, a z drugiej determinacją niepełnosprawnych podejmujących studia wyższe, o tyle aktualnie wsparcie niepełnosprawnych sankcjonuje prawo. W 2011 roku wprowadzono dwa ważne z perspektywy niepełnosprawnych rozwiązania,

które stosowane muszą być przez uczelnie zarówno publiczne, jak i niepubliczne. Pierwsze to obowiązek „stwarzania osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych”¹⁶. Uczelnie, zarówno publiczne, jak i niepubliczne, uzyskały prawo do otrzymywania dotacji na zadania związane ze stwarzaniem studentom i doktorantom będącym osobami niepełnosprawnymi warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia (zamiast wcześniejszego wsparcia w kształceniu i rehabilitacji leczniczej studentów niepełnosprawnych). Drugie rozwiązanie to obowiązek wprowadzenia do regulaminu studiów informacji dotyczących sposobu dostosowania organizacji i właściwej realizacji procesu dydaktycznego do szczególnych potrzeb studentów będących osobami niepełnosprawnymi, w tym dostosowania warunków odbywania studiów do rodzaju niepełnosprawności. Potrzeby niepełnosprawnych kandydatów na studia muszą również uwzględniać warunki i tryb rekrutacji w wypadku przeprowadzania egzaminów wstępnych¹⁷.

Fakt, że wsparcie niepełnosprawnych wzmocnione zostało obowiązkiem prawnym, nie oznacza automatycznie, że wszystkie uczelnie w odpowiedni sposób zadbały o studentów niepełnosprawnych. Zdecydowanie lepiej przygotowane do przyjęcia niepełnosprawnych studentów są uczelnie publiczne, co najczęściej wynika z faktu, że są one dużymi jednostkami, w których liczba studiujących niepełnosprawnych jest większa, dlatego wcześniej nastąpiła konieczność podjęcia działań na ich rzecz. Skala działań pozwala im też na wydelegowanie do tych zadań pracowników. Jak wskazują dane, niepubliczne placówki również są atrakcyjne z perspektywy niepełnosprawnych. Prawdopodobnie wynika to z faktu mniejszych ograniczeń co do przyjęć na wszystkie oferowane kierunki, z pewnością znaczenie ma również bliskość uczelni, a w tym aspekcie, szczególnie w mniejszych miejscowościach, bardziej dostępne są uczelnie niepubliczne.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych analiz wynika, że dynamicznie rośnie liczba osób niepełnosprawnych podejmujących studia wyższe, nie zmienia to jednak faktu, że ciągle odsetek studentów wśród niepełnosprawnych jest znacząco niższy niż ich udział w ludności ogółem. Podkreślić należy, że ponad 30 tys. studiujących niepełnosprawnych to, z jednej strony, znaczący sukces, z drugiej jednak stanowczo za mało, aby wykształcenie wyższe w tej kategorii ludności się upowszechniło.

Sytuacja w zakresie dostępu osób niepełnosprawnych do edukacji, w tym na poziomie wyższym, systematycznie się poprawia. Nie zmienia to faktu, że dostęp niepełnosprawnych do wykształcenia utrudniają ciągle jeszcze obecne bariery. Choć szkoły publiczne wydają się oferować studentom niepełnosprawnym lepsze warunki studiowania, w każdym razie formalnie je gwarantując, niepełnosprawni studiuje na uczelniach zarówno publicznych, jak i niepublicznych. Zauważyć należy, że znaczące zmiany prawne,

¹⁶ Art. 13 ust. 1 pkt 9 Ustawy z 27 lipca 2005 r. Prawo...

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 19 lipca 2011 r. w sprawie warunków...

kreujące formalny system wsparcia niepełnosprawnych, wprowadzone zostały w roku 2011, a weszły w życie od roku 2012, a więc w najbliższych latach należy oczekiwać aktywizacji uczelni, zarówno publicznych, jak i niepublicznych, w kwestii stwarzania niepełnosprawnym warunków do kształcenia.

Wiele zależy od formalnych udogodnień, ale równie dużą rolę w systemie wsparcia niepełnosprawnych odgrywają postawy pracowników uczelni i pozostałych studentów. Zmiany mentalności społecznej są bowiem istotnym czynnikiem wspierającym niepełnosprawnych w uzyskiwaniu wyższego wykształcenia. Jest to tym istotniejsze, że wykształcenie w społeczeństwie wiedzy stanowi jeden z elementów sukcesu na rynku pracy, na którym również niepełnosprawni powinni się odnaleźć.

Bibliografia

- Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.
- Bartyzel-Lechforowicz H., *Wybrane aspekty integracji społecznej osób niepełnosprawnych*, [w:] *Między integracją a wykluczeniem. Wybrane problemy edukacji akademickiej osób niepełnosprawnych*, red. M. Struck-Peregończyk, A. Rozmus, Wydawnictwo Konsorcjum Akademickie, Rzeszów 2011.
- Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosci-w-liczbach-/edukacja/>.
- Dostępność polskich wyższych uczelni dla osób niepełnosprawnych*, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Marketingowych i Społecznych VRG Strategia, Kraków 2007, http://firr.org.pl/uploads/PUB/FIRR_Dostepnosc_polskich_wyzszych_uczelni.pdf, s. 21.
- Garbat M., *Młodzież z niepełnosprawnością w kształceniu akademickim*, [w:] *Osoby z niepełnosprawnością w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia*, red. H. Ochoczenko, M. Czerwińska, M. Garbat, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2011.
- Garbat M., *Programy celowe PFRON szansą osób niepełnosprawnych na zdobycie wykształcenia*, [w:] *Osoba niepełnosprawna w społeczności akademickiej*, red. H. Ochoczenko, G. Miłkowska, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005.
- Kowalczyk O., Gilga K., Jurek Ł., *Aktywność społeczna i poziom życia osób niepełnosprawnych na Dolnym Śląsku*, Wydawnictwo Indygo Zahir Media, Wrocław 2012.
- Osoby niepełnosprawne oraz ich gospodarstwa domowe, część I. Osoby niepełnosprawne*, GUS, Warszawa 2003.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 19 lipca 2011 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach, Dz.U. 2011 nr 160 poz. 958.
- Stan zdrowia. Dane na podstawie badania stanu zdrowia ludności*, <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosci-w-liczbach-/stan-zdrowia/dane-na-podstawie-badania-stanu-/>.
- Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.*, GUS, Warszawa 2011.
- Struck-Peregończyk M., *Kwestia niepełnosprawności w kontekście edukacji akademickiej*, [w:] *Między integracją a wykluczeniem. Wybrane problemy edukacji akademickiej osób niepełnosprawnych*, red. M. Struck-Peregończyk, A. Rozmus, Wydawnictwo Konsorcjum Akademickie, Rzeszów 2011.
- Student II, http://www.pfron.org.pl/portal/pl/81/82/Student_II.html.
- Szewczyk-Zawada A., *Zakaz dyskryminacji w sferze szkolnictwa wyższego w polskim systemie prawnym. Uwagi na tle przepisów prawa UE*, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Nowe prawo — aktualne problemy*, red. J. Pakuła, „Dom Organizatora”, Toruń 2012.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 1997 r.*, GUS, Warszawa 1998.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 1998 r.*, GUS, Warszawa 1999.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 1999 r.*, GUS, Warszawa 2000.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 2000 r.*, GUS, Warszawa 2001.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2001 r., GUS, Warszawa 2002.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2002 r., GUS, Warszawa 2003.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2003 r., GUS, Warszawa 2004.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2004 r., GUS, Warszawa 2005.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2005 r., GUS, Warszawa 2006.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 r., GUS, Warszawa 2007.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r., GUS, Warszawa 2008.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r., GUS, Warszawa 2009.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r., GUS, Warszawa 2010.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r., GUS, Warszawa 2011.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r., GUS, Warszawa 2012.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r., GUS, Warszawa 2013.

Ustawa z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 2012 nr 572 poz. 742, tekst ujednolicony.

Students with disabilities in public and private higher education institutions

Keywords: the disabled, higher education, public higher education institutions, private higher education institutions

Summary

The aim of the article is to analyze the higher education of persons with disabilities, in particular from the perspective of multisectorality, and thus functioning of the public and private schools on the educational market. The number of students with disabilities is steadily increasing, but the indicators of starting higher education by people with disabilities are still significantly lower than the total population. Through comparative and quantitative method it is possible to indicate that the two sectors propose an attractive teaching offer for students with disabilities, and that the structure of students with disabilities, taking into account the property sector and mode of study, does not differ from that of students in total. The analysis shows that the public sector is better prepared for the adoption of students with disabilities and that in the public schools disabled students can find more amenities that support their education.